

Pagrindiniai klausimai:

- **Profesinis orientavimas ar karjeros paslaugos?**
- **Kas sudaro profesinio orientavimo (karjeros) paslaugų sistemą?**
- **Kurioms sistemos sritims reikia daugiausiai dėmesio?**

UGDYMAS KARJERAI, PROFESINIS INFORMAVIMAS IR KONSULTAVIMAS MOKYKLOSE

Visuma paslaugų, kurios padeda asmenims bet kuriame gyvenimo etape priimti sprendimus dėl mokymosi, studijų ar darbo ir valdyti karjerą, įvairiose pasaulio šalyse vadinama įvairiai – visą gyvenimą trunkančiu orientavimu, karjeros orientavimu arba tiesiog – karjeros paslaugomis.

Europos ir kitose šalyse atlikti tyrimai rodo, kad šios paslaugos prisideda prie asmens mokymosi ir darbo motyvacijos kūrimo, individualių interesų ir gabumų raiškos, geresnių mokymosi rezultatų, sėkmingo perėjimo iš vieno mokymosi lygmens į kitą, taip pat padeda prisitaikyti nuolat besikeičiančioje darbo rinkoje, didina galimybę įsidarbinti ir darbo produktyvumą.

Ugdymo karjerai, profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų visuma Lietuvoje vadinama **profesiniu orientavimu**, tačiau jis dažnai suprantamas gan skirtingai. Vieniems profesinis orientavimas reiškia mokiniui teikiamą patarimą, kuo būti ir kokią profesiją rinktis, kitiems – priemonę paskatinti mokinius rinktis profesinį mokymą arba aukštąjį mokslą, paklausia specialybę. Skirtingus požiūrius formuoja individualūs lūkesčiai ir istorinė šių paslaugų raida, be to, skirtinga profesinio orientavimo paslaugų apibrėžtis Lietuvos teisės aktuose.

2012 m. profesinį orientavimą reglamentuojančiuose teisės aktuose įtvirtinta šiuolaikinė profesinio orientavimo samprata, kuri iš esmės reiškia ką kitą – t. y. **karjeros paslaugas**, kurių tikslas padėti asmenims sąmoningai rinktis jiems tinkamas švietimo ir užimtumo galimybes, sudaryti sąlygas įgyti karjeros kompetencijų, aktyviai kurti savo karjerą. Toks požiūris grįstas šiuolaikine karjeros samprata: karjera suvokiama kaip visą gyvenimą trunkanti asmeniui ir visuomenei reikšmingų asmens mokymosi, saviraiškos ir darbo patirčių seka. Kadangi sprendimai, susiję su žmogaus karjera (mokymusi, darbu, saviraiška), priimami visą gyvenimą, karjeros paslaugos yra aktualios visą gyvenimą.

Karjeros paslaugos turi būti teikiamos ne vien bendrojo ugdymo mokyklų mokiniais, bet ir besimokantiesiems profesinio mokymo įstaigose ir aukštosiose mokyklose, ne tik jaunimui, bet ir suaugusiems – dirbantiesiems ir bedarbiams. Vadinas, ugdymas karjerai yra prioritetinga profesinio orientavimo paslauga, kuri prisideda prie individualių karjeros kompetencijų ugdymo ir įgalina asmenis savarankiškai valdyti – planuoti ir įgyvendinti – individualią karjerą.

Lietuvos profesinio orientavimo sistemą sudaro teisinė bazė, paslaugų teikėjai, šių paslaugų koordinavimo, teikimo, finansavimo ir stebėsenos mechanizmai. Atsižvelgiant į esamą padėtį ir profesinio orientavimo paslaugų poreikį Lietuvoje, remiantis Europos Tarybos (ET) 2008 m. Rezoliucija dėl geresnio visą gyvenimą trunkančio orientavimo integravimo į mokymosi visą gyvenimą strategijas ir Lietuvoje 2013–2014 m. atliktų tyrimų duomenimis, **tobulintini** šie profesinio orientavimo paslaugų sistemos **aspektai**:

- pasiekti orientavimo paslaugų apibrėžimo pagrindiniuose teisės aktuose dermę; vietoj profesinio orientavimo įteisinti modernią karjeros paslaugų sąvoką;
- nuolat viešinti ir šviesti visuomenę profesinio orientavimo (karjeros) paslaugų klausimais, plačiau skleisti šioms paslaugoms skirtas metodines priemones ir vertingą patirtį;
- užtikrinti profesinio orientavimo (karjeros) paslaugų prieinamumą ir kokybę besimokantiesiems ir kitoms tikslinėms grupėms – nesimokantiems ir nedirbantiems asmenims ir suaugusiems;
- gerinti profesinio orientavimo (karjeros) paslaugų kokybės užtikrinimo ir finansavimo mechanizmus;
- ieškoti naujų veiksmingo visų profesinio orientavimo (karjeros) paslaugų sistemos subjektų bendradarbiavimo formų, remiantis esamais sėkmingo bendradarbiavimo pavyzdžiais.

PROFESINIS ORIENTAVIMAS IR KARJEROS PASLAUGŲ SAMPRATA

Profesinis orientavimas ypač pradėtas plėtoti XX a. pradžioje kaip priemonė, padedanti asmenims pasirinkti jų gebėjimus atitinkančią profesiją, o žmonėms – atrinkti tinkamiausius darbuotojus. XXI a. pradžioje vykstant ekonomikos, švietimo sistemų ir socialiniams pokyčiams kinta ir profesinio orientavimo paradigma. Dabar ši sritis sparčiai modernizuojama, atsižvelgiant į tai, kad vyksta spartūs pokyčiai darbo rinkoje, daug sudėtingesnė darosi profesinės veiklos

struktūra, asmuo siekdamas sėkmingos karjeros privalo mokytis visą gyvenimą, įgyti naujų kompetencijų, per gyvenimą keletą kartų keisti profesinės veiklos pobūdį. Pati karjera nebereikia kilimo karjeros laiptais tam tikroje organizacijoje, ji apima ne vien profesinę veiklą, bet visumą asmeniui ir visuomenei reikšmingų asmens mokymosi, saviraiškos ir darbo patirčių. Profesinio orientavimo paradigmos kaita parodyta 1 lentelėje.

1 lentelė. Pagrindiniai profesinio orientavimo paradigmos kaitos aspektai

Senoji paradigma	Naujoji paradigma
Profesijos pasirinkimas	Karjeros plėtojimas
Direktyvus konsultanto vaidmuo, patarimai „kuo būti“, „kokią profesiją rinktis“	Nedirektyvus konsultanto vaidmuo
Profesinio orientavimo paslaugos jaunimui	Karjeros paslaugos bet kurio amžiaus asmenims
Individualių gebėjimų ir savybių įvertinimas, testavimas prieš renkant profesinę veiklą	Pagalba atrandant ir vystant asmens vidinį potencialą karjerai plėtoti
Dėmesys asmens gebėjimams ir interesams	Dėmesys visai asmenybei
Informacijos apie profesijas suteikimas	Asmens gebėjimas rasti, analizuoti ir pritaikyti informaciją apie save ir veiklos pasaulį
Institucijos atsakomybė už asmens sprendimą dėl profesijos	Asmens atsakomybė už sprendimus dėl karjeros
Vienas darbas visam gyvenimui	3–7 darbo vietų pakeitimas per gyvenimą
Mokymasis vieną kartą	Mokymasis visą gyvenimą

Šaltinis: The Paradigm Shift of Vocational Guidance and Career Counseling and its Implications for Turkey: An Evaluation from Past to Future, 2012

Vietoj profesinio orientavimo daugelyje pasaulio šalių pradėta vartoti karjeros orientavimo arba karjeros paslaugų sąvoka. Kadangi sprendimai, susiję su asmens karjera (mokymusi, darbu, saviraiška), priimami visą gyvenimą, karjeros paslaugos yra aktualios visą gyvenimą. Ši samprata atsispindi ir naujausiose apibrėžimuose. Kaip nurodoma ET Rezoliucijoje dėl geresnio visą gyvenimą trunkančio orientavimo integravimo į mokymosi visą gyvenimą strategijas (2008), „Visą gyvenimą trunkantis orientavimas – veikla, padedanti asmenims bet kuriame gyvenimo etape priimti sprendimus dėl mokymosi, studijų ar darbo ir valdyti karjerą.“ Atsiradus šiai karjeros ir karjeros paslaugų sampratai pradėta plėtoti nauja paslaugų sritis – ugdymas karjerai, kurio tikslas – ugdyti asmens savarankiško karjeros valdymo kompetencijas.

Lietuvoje nuo 2011 m. švietimo srities teisės aktuose taip pat įtvirtinta ir plėtojama moderni profesinio orientavimo samprata. Pagal Profesinio orientavimo vykdymo tvarkos aprašą, „profesinio orientavimo tikslas – padėti asmenims sąmoningai rinktis jiems tinkamas švietimo ir užimtumo galimybes, sudaryti sąlygas karjeros kompetencijoms įgyti, aktyviai kurti savo karjerą“.

Profesinis orientavimas vykdomas teikiant ugdymo karjerai, profesinio informavimo (apimančio profesinį veiklinimą) ir profesinio konsultavimo paslaugas. Ugdymas karjerai apibrėžiamas kaip prioritetinga profesinio orientavimo sritis, profesinis informavimas ir profesinis konsultavimas papildo ugdymą karjerai, taip pat padeda asmenims spręsti konkrečius karjeros klausimus.

Visų profesinio orientavimo paslaugų esmę geriausiai atskleidžia jų tikslas ir vykdymo ypatumai:

Ugdymo karjerai tikslas – veiksmingai ugdyti ir sudaryti sąlygas visiems mokiniams ugdytis karjeros kompetencijas, palaikyti mokinius, jiems pažįstant, kuriant ir išreiškiant save. Ugdymas karjerai apima keturias ugdymo sritis: savęs pažinimo, karjeros galimybių pažinimo, karjeros planavimo ir karjeros įgyvendinimo.

Vykdam mokinių **profesinį informavimą** mokyklose sudaromos sąlygos gauti ir aptarti informaciją apie mokymosi ir darbo galimybes (t. y. mokymo ir studijų programas, mokymo formas, įgyjamas kompetencijas ir kvalifikacijas, mokymosi sąlygas, profesinės veiklos ir užimtumo sritis, darbo rinką ir jos pokyčių prognozes (pavyzdžiui, kvalifikacijų paklausą, atlyginimus). Profesinis informavimas apima ir **profesinį veiklinimą** – veiklas, kurių metu mokiniams padedama aktyviai pažinti įvairias užimtumo sritis, profesijų ypatumus ir karjeros galimybes, kaupti darbo patirtį, ugdytis profesinę motyvaciją ir planuoti būsimą karjerą. Šiam tikslui gali būti organizuojamas darbo veiklos stebėjimas, praktinė veikla ir mokymas žmonėse, įstaigose arba virtualiojoje erdvėje, įgytos patirties aptarimas ir kita veikla.

Vykdam mokinių individualų ar grupinį **profesinį konsultavimą** sudaromos galimybės pažinti, įvertinti ir aptarti individualias savybes, galinčias turėti įtakos karjerai (mokymuisi įvairiose pakopose, darbui), padedama spręsti klausimus, susijusius su karjeros planavimu – mokymuisi ir profesinės veiklos rinkimuisi, taip pat spręsti karjeros problemas, susijusias su socialiniais, sveikatos, psichologiniais ir kitais

veiksniais, tam tikrais atvejais – patariama darbo paieškos klausimais.

Visos profesinio orientavimo paslaugos yra glaudžiai tarpusavyje susijusios. Jų vykdymas turi būti nuolatinis ir nenutrūkstamas procesas, kuris pradedamas ikimokyklinio ugdymo įstaigose, mokyklose, lygiagrečiai vykdomas švietimo pagalbos įstaigose, tęsiamas profesinio mokymo įstaigose ir aukštesiose mokyklose, o vėliau – mokymosi visą gyvenimą metu.

Nors Lietuvos teisės aktuose įtvirtinta moderni profesinio orientavimo samprata, bendras su šia sritimi susijusių są-

vokų apibrėžties ir dermės klausimas tebėra aktualus. Švietimo įstatyme (2011) profesinis orientavimas apibrėžiamas kaip dalis visos švietimo sistemos, nes priskiriamas prie švietimo pagalbos; jis apima profesinį informavimą, konsultavimą ir ugdymą karjerai. Kitą vertus, Profesinio mokymo įstatyme (2007) profesinis orientavimas apibrėžiamas kaip visos profesinio mokymo sistemos dalis ir teigiama, kad jis apima tik profesinį informavimą ir konsultavimą.

Atsižvelgiant į naują profesinio orientavimo paslaugų turinį būtų tikslinga vietoj profesinio orientavimo įteisinti modernią karjeros paslaugų sąvoką.

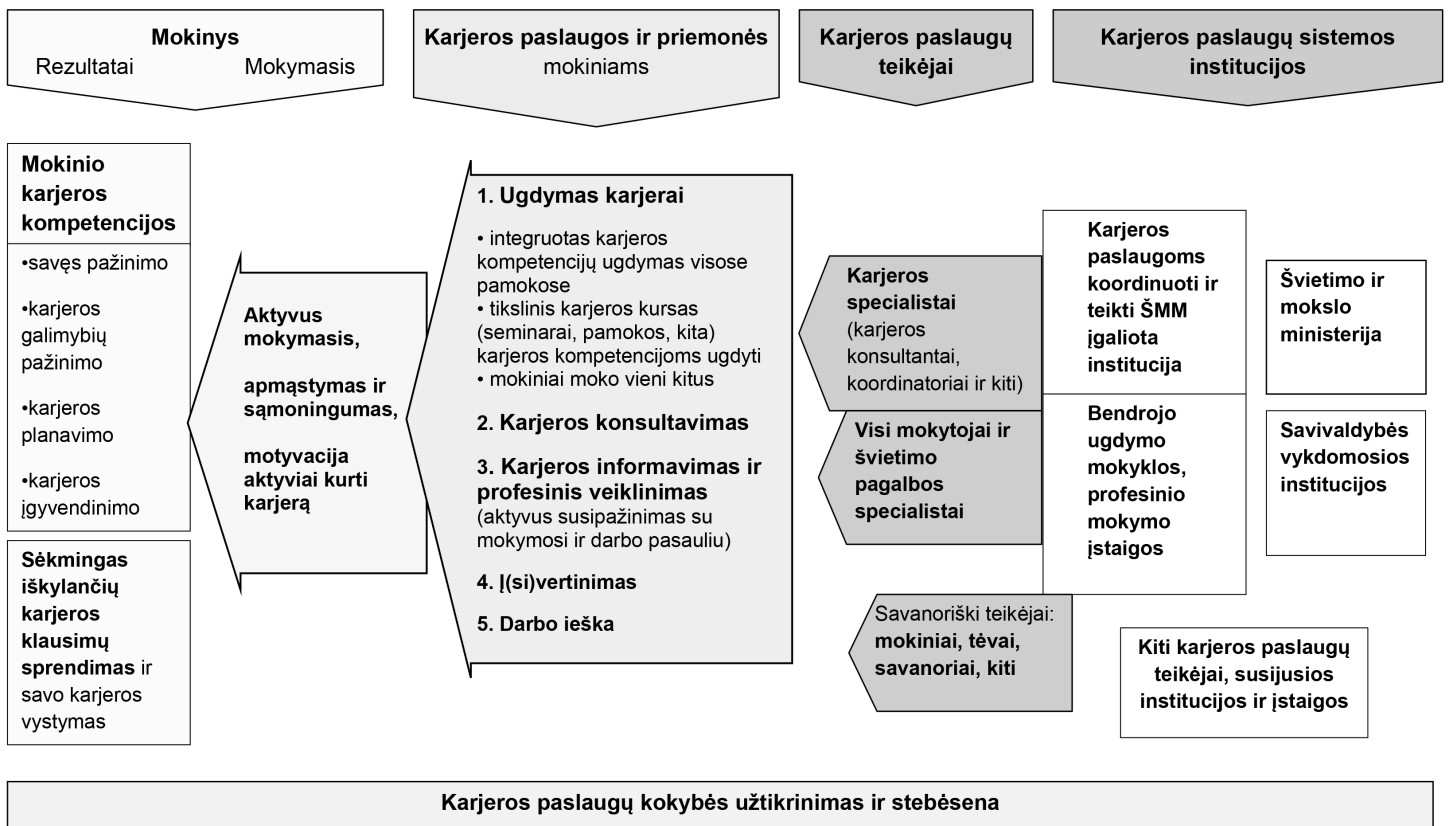
KAS SUDARO LIETUVOS PROFESINIO ORIENTAVIMO (KARJEROS) PASLAUGŲ SISTEMĄ?

Dažnai keliamas klausimas – kas sudaro Lietuvos profesinio orientavimo paslaugų sistemą? Kaip šios paslaugos organizuojamos bendrojo ugdymo mokyklose, kaip tęsiamos mokiniui perėjus į profesinio mokymo įstaigą ar aukštąją mokyklą?

Bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų mokinių ugdymo karjerai modeliu (2012) (1 pav.) nustatyta, kad

„karjeros paslaugų sistema – organizuotų poveikio priemonių, skirtų padėti asmenims sąmoningai rinktis švietimo ir užimtumo galimybes, sudaryti sąlygas įgyti karjeros kompetencijų, aktyviai kurti savo karjerą, visuma. Šios sistemos veikimo pagrindą sudaro karjeros paslaugų teikėjų ir dalyvių sąveika bei šių paslaugų koordinavimo, organizavimo ir finansavimo mechanizmai.“

1 pav. Pagrindiniai Ugdymo karjerai modelio elementai

Šaltinis: Bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų mokinių ugdymo karjerai modelis, 2012

Visų švietimo lygmenų profesinio orientavimo sistemos pagrindą sudaro profesinį orientavimą reglamentuojantys teisės aktai. Labai svarbi yra paslaugų stebėsenos sistema, kurios paskirtis – stebėti karjeros paslaugų būklę ir kaitą, vertinti rezultatus, poveikį ir pasekmes, kad būtų galima nustatyti tobulintinas sritis.

Nuo 2005 m. iki 2012 m. bendrojo ugdymo mokyklos ir profesinio mokymo įstaigos (toliau – mokyklos) organizavo profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugas mokiniams vadovaudamosi Profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugų teikimo reikalavimų aprašu (2005). Nuo 2011 m. mokyklos organizuoja mokinių ugdymą karjerai vadovauda-

mosi Pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendraisiais ugdymo planais ir Bendraisiais profesinio mokymo planais. Nuo 2012 m., patvirtinus Profesinio orientavimo vykdymo tvarkos aprašą, mokyklos tapo atsakingos už mokinių ugdymo karjerai, profesinio informavimo, konsultavimo ir stebėsenos organizavimą mokyklose. Nuo 2014–2015 mokslo metų mokinių karjeros kompetencijos ugdomos įgyvendinant Ugdymo karjerai programą (2014).

Mokykloms suteikta didelė laisvė organizuoti profesinio orientavimo paslaugas. Jose susitariama dėl šių paslaugų organizavimo: ugdymo karjerai integravimo į įvairių dalykų turinį, orientavimą papildančio neformaliojo švietimo veiklų, formų ir kt. Mokyklos parengia metinį profesinio orientavimo veiklų planą, kuriame numatytos veiklos siejamos su mokyklos ugdymo planu. Profesinio orientavimo įgyvendinimas grindžiamas sutelktiniu mokyklos bendruomenės darbu: asmenų, teikiančių ugdymo karjerai, profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugas, ir kitų švietimo pagalbos specialistų, visų mokytojų bendradarbiavimu, bendromis mokyklos ir šeimos, mokyklos ir įvairių karjeros paslaugas teikiančių institucijų pastangomis. Metiniam profesinio orientavimo planui įgyvendinti mokyklos formuoja specialistų komandą, kurią sudaro mokykloje dirbantys karjeros koordinatorius, psichologas ir socialinis pedagogas, dalykų mokytojai. Taip pat pasitelkiami išorės specialistai – karjeros konsultantai, nevyriausybiinių organizacijų, tėvų ir darbdavių organizacijų atstovai ir kt.

Ugdymas karjerai gali būti įgyvendinamas:

- organizuojant įvairios trukmės ir intensyvumo ugdymo karjerai seminarus, mokinių laisvai pasirenkamą ugdymo karjerai dalyką ar modulį, temines stovyklas ir kt.;
- integruojant karjeros kompetencijų ugdymą į atskirus dalykus;
- skiriant savarankiškus mokinio darbus (pavyzdžiui, rengiant individualų karjeros planą).

Ugdymą karjerai papildo profesinis konsultavimas ir informavimas (apimantis mokinių profesinį veiklinimą). Mokinių profesinis veiklinimas vykdomas:

- organizuojant patirtinius vizitus (įmonėse, įstaigose, sektoriniuose praktinio mokymo centruose ir kt.), per kuriuos mokinyms praktiškai susipažįsta su tam tikra profesija ar veiklos sritimi ir pats išbando bent kelis svarbiausius profesijos ar jos veiklos aspektus;
- mokiniams dalyvaujant kokios nors organizacijos veikloje (pavyzdžiui, praktika, savanorystė ir pan. veikla).

Profesinio orientavimo planas taip pat gali apimti ir kitas mokykloje ar už jos ribų vykstančias veiklas, svarbias karjeros kompetencijoms ugdyti: neformalųjį švietimą, karjeros dienas, kitus renginius, vasaros stovyklas, būrelius ir kt.

Profesinio orientavimo sistemoje svarbus vaidmuo skirtas Švietimo ir mokslo ministerijos įgaliotai institucijai – **Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centrui** (LMNŠC), kuriame veikia Ugdymo karjerai skyrius. LMNŠC teikia metodinę pagalbą ir konsultuoja mokyklas ir švietimo pagalbos įstaigas dėl profesinio orientavimo paslaugų teikimo, dalyvauja vykdant mokinių profesinio orientavimo stebėseną valstybės lygmeniu ir mokyklų ir švietimo pagalbos įstaigų specialistų kvalifikacijos tobulinimo profesinio orientavimo srityje procesuose. Centras taip pat užtikrina profesinio orientavimo metodinių ir informacinių priemonių prieinamumą ir organizuoja savo karjeros specialistų darbą.

LMNŠC administruoja mokinių ugdymui karjerai skirtą informacinę svetainę www.mukis.lt, kurioje skelbiama mokiniams ir karjeros specialistams skirta metodinė medžiaga. Svetainėje sukurta skiltis vertingos darbo patirties pavyzdžiams kaupti ir skelbti. Sudaryta galimybė karjeros specialistams kurti diskusijų temas, dalytis patirtimi, aptarti įvairius klausimus ar spręsti problemas, susijusias su profesinio orientavimo paslaugų teikimu. Šiuo metu kuriama mokinių profesiniam veiklinimui skirta įmonių duomenų bazė.

Kiti profesinio orientavimo sistemos dalyviai:

- **Švietimo ir mokslo ministerija**, kuri atsako už profesinio orientavimo kokybės priežiūrą, profesinio orientavimo proceso, rezultatų ir kitų aspektų stebėsenos organizavimą ir vykdymą, ugdymo karjerai, profesinio informavimo ir profesinio konsultavimo paslaugų teikimo prioritetinių kryptių švietimo srityje nustatymą.
- **Savivaldybės vykdomoji institucija**, kuri atsako už profesinio orientavimo paslaugų teikimo savivaldybės teritorijoje organizavimą, koordinavimą (paprastai skirdama profesinio orientavimo koordinatorių savivaldybės teritorijoje) ir stebėseną, savivaldybės švietimo įstaigų konsultavimą profesinio orientavimo paslaugų teikimo klausimais, kurie susiję su savivaldybės funkcijomis, profesinio orientavimo ir kitos būtinos švietimo pagalbos užtikrinimą savivaldybės teritorijoje gyvenantiems nesimokantiems vaikams.
- **Švietimo informacinių technologijų centras**, kuris kartu su LMNŠC atsako už kokybiškos, sistemingos informacijos apie švietimo galimybes Lietuvoje ir karjeros planavimui skirtų paslaugų ir priemonių teikimą vartotojams Atviroje informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistemoje (AIKOS), taip pat už profesinio orientavimo stebėsenos sistemos aptarnavimą naudojantis Švietimo valdymo informacinės sistemos galimybėmis. AIKOS 2014 m. sukurta galimybė kurti individualią erdvę norint planuoti asmens karjerą, kaupti planavimo rezultatus.

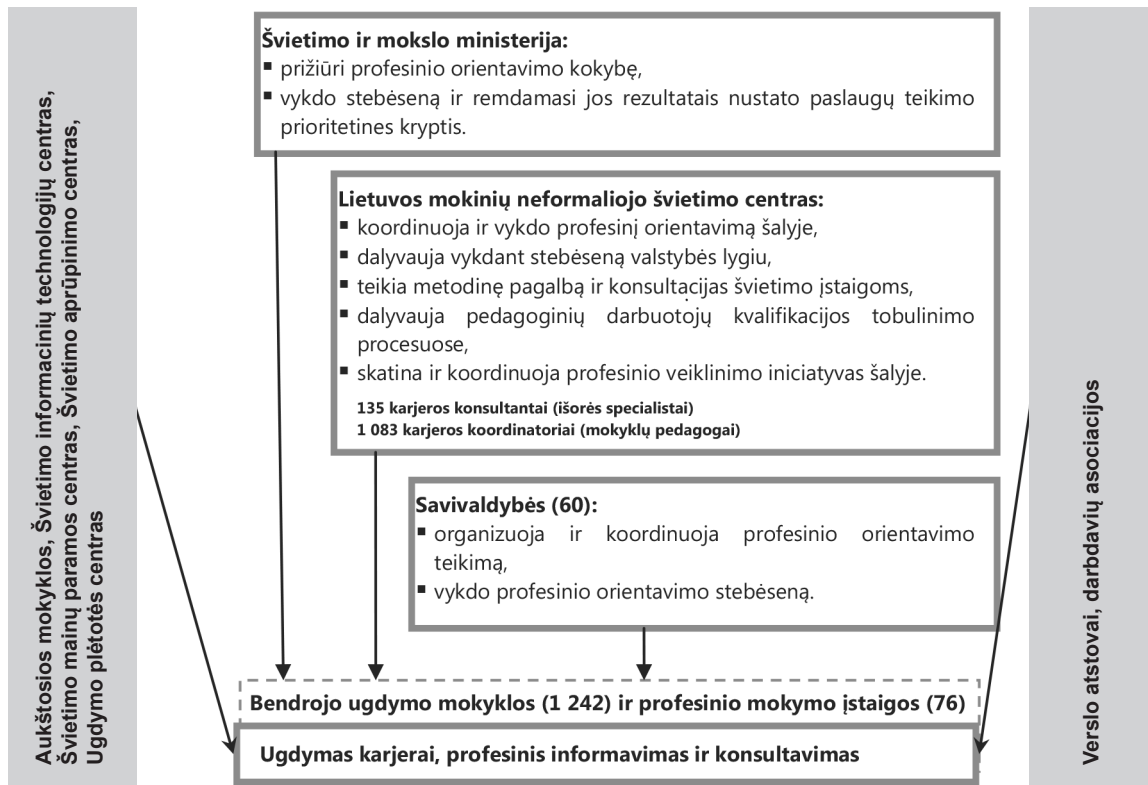
Profesinio orientavimo sistemoje taip pat dalyvauja:

- **Švietimo mainų paramos fondo administruojamas Euroguidance projektas** – informacinių ir metodinių išteklių, skirtų Lietuvos karjeros specialistams, centras (priklausantis Euroguidance tinklui, kurį sudaro 33 Europos šalių Euroguidance informaciniai centrai). Šio projekto lėšomis nuolat organizuojami mokymai ir informaciniai seminarai karjeros specialistams, vykdomos karjeros paslaugų viešinimo veiklos. Nuo 2013 m. remiami mokyklų, nevyriausybiinių organizacijų ir kitų institucijų profesinio orientavimo (karjeros) paslaugoms skirti karjeros renginių organizavimo, metodinių priemonių rengimo, paslaugų teikimo projektai.

Sėkmingai profesinio orientavimo sistemos veiklai didelę reikšmę turi **socialiniai partneriai** (darbdaviams ir darbuotojams atstovaujančios organizacijos), su kuriomis bendradarbiaujama organizuojant profesinio orientavimo, ypač profesinio veiklinimo, renginius, rengiant profesinio orientavimo metodines ir informacines priemones ir kt. Verslo pasaulio atstovai padeda sudaryti reikiamas sąlygas mokinių profesiniam veiklinimui, atkreipia dėmesį į perspektyvias specialybes, vertina įvairių ūkio šakų ir sektorių specialistų poreikį.

Švietimo įstatymu (2011) nustatyta, kad **aukštosios mokyklos** profesinio orientavimo vykdymo tvarką nusistato pačios. Karjeros paslaugas studentams jos teikia per savo karjeros centrus. Šių paslaugų teikimo ypatumai išsamiau nusakyti Studentų karjeros valdymo paslaugų modelio apraše (2011).

2 pav. Mokinių profesiniame orientavime dalyvaujančios institucijos ir jų funkcijos

Šaltinis: Valstybinio audito ataskaita „Kaip organizuojamas ir vykdomas mokinių profesinis orientavimas“, 2014

Šiandien daugelis mokykloje dirbančių pedagogų ir švietimo pagalbos specialistų viena ar kita forma dalyvauja teikiant profesinio informavimo, konsultavimo, ugdymo karjerai paslaugas mokykloje. Kaip nustatyta Bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų mokinių ugdymo karjerai modeliu (2012), profesinio informavimo, konsultavimo, ugdymo karjerai paslaugas mokykloje teikia:

- **karjeros specialistai** – tinkamą karjeros paslaugų teikimo kompetenciją turintys specialistai, kuriems šių paslaugų teikimas ir su jomis susijusios veiklos sudaro reikšmingą (paprastai pagrindinę) atliekamų darbo funkcijų dalį;
- **su karjeros paslaugų teikimu susiję specialistai** – mokyklų psichologai, socialiniai pedagogai, kiti švietimo pagalbos specialistai. Modelyje šiai grupei priskiriami karjeros konsultantai ir karjeros koordinatoriai;
- **karjeros konsultantas** – profesionalus karjeros specialistas, teikiantis karjeros paslaugas ir padedantis plėtoti karjeros paslaugų sistemą bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose;
- **karjeros koordinatorius** – karjeros specialistas, koordinuojantis ir teikiantis karjeros paslaugas konkrečioje bendrojo ugdymo mokykloje arba profesinio mokymo įstaigoje;
- **mokytojai** – visi bendrojo ugdymo dalykų mokytojai ir profesijos mokytojai (ypač ekonomikos, ekonomikos ir verslo pagrindų, psichologijos, technologijų ir etikos), kurių veikla artimai susijusi su karjeros paslaugų teikimu, bet kurių pagrindinės funkcijos nėra karjeros paslaugų teikimas. Jie talkina karjeros koordinatoriui teikiant karjeros paslaugas.

Lietuvoje kol kas nereglamentuotas mokyklose dirbančių karjeros specialistų statusas, tik pavienėse mokyklose įsteigtas karjeros specialisto etatas, nepatvirtinti bendrieji

pareiginiai nuostatai, nenustatyti reikalavimai jų profesinėms kompetencijoms.

Tyrimai rodo, kad profesionalių specialistų, galinčių teikti kokybiškas profesinio orientavimo (karjeros) paslaugas mokyklose, kol kas trūksta. Pagal mokinių profesinio orientavimo (karjeros) paslaugų stebėsenos ataskaitą (2014), tik nedidelė dalis (17 proc.) šias paslaugas mokyklose teikiančių specialistų yra baigę specialias profesinio orientavimo, ugdymo karjerai studijas. Kiti kvalifikaciją tobulino įvairiuose mokymuose, bet tyrimas rodo, kad mokinių karjeros kompetencijų ugdymo įgūdžiai jiems vis dar trūksta.

AIKOS duomenimis, profesinio orientavimo specialistus rengia kelios aukštojo mokslo įstaigos: Vytauto Didžiojo universitetas (VDU) vykdo edukologijos krypties karjeros projektavimo bakalauro ir magistro studijų programas, šios krypties magistro studijų programas taip pat vykdo Lietuvos edukologijos (LEU), Klaipėdos (KU) ir Šiaulių universitetai, suteikiantys edukologijos, karjeros ugdymo, žmonių išteklių vadybos magistro kvalifikaciją. Kelių universitetų – Vilniaus universiteto, KU, VDU, LEU ir kt. – studijų programose (dažniausiai psichologijos ir edukologijos krypties) dėstomas 2–4 kreditų specialus karjeros ar profesinio konsultavimo dalykas.

Siekiant profesinio orientavimo (karjeros) paslaugų kokybės, svarbu daugiau dėmesio skirti karjeros specialistams – pradant jų veiklos reglamentavimu ir baigiant visų pedagogikos, psichologijos, socialinės pedagogikos, kitų panašių studijų programas baigusių absolventų parengimu dalyvauti profesinio orientavimo (karjeros) paslaugų teikime. Reikalavimus šiems specialistams apibrėžia dokumentai, parengti įgyvendinant ES struktūrinių fondų finansuojamus projektus 2007–2008 m., bet dalis šių dokumentų yra iš dalies ne-

2014 gruodis

beaktualūs ir neatitinkantys šiandienos poreikių. 2013 m. LMNŠC įgyvendinant projektą „Ugdymo karjerai ir stebėsenos modelių sukūrimas ir plėtra bendrajame lavinime ir profesiniame mokyme“ (toliau – „Ugdymo karjerai“ projektas) parengtas karjeros specialistų kompetencijų aprašo projektas, rengiamam kvalifikacijos tobulinimo modeliui dar reikia išsamesnės analizės ir studijų.

Profesinio orientavimo paslaugos iš dalies finansuojamos iš mokinio krepšelio, projektinės bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų veiklos. Aukštesiose mokyklose karjeros paslaugos studentams finansuojamos iš aukštųjų mokyklų lėšų ir projektinės veiklos. 2005–2008 m. vykdant Profesinio orientavimo strategijos veiksmų planą (2004), 2010–2014 m. – Nacionalinę profesinio orientavimo švietimo sistemoje programą (2008), profesinio orientavimo (karjeros) paslaugos bendrojo ugdymo mokyklose, profesinio mokymo įstaigose ir aukštesiose mokyklose buvo papildomai finansuojamos iš ES struktūrinių fondų.

Mokinio krepšelyje vienam mokiniui per metus pažintinei veiklai ir profesiniam orientavimui skirtos lėšos 2011–2014 m. sudarė 10,4 Lt. Šios lėšos neskirtos atlyginti už mokykloje profesinio orientavimo paslaugas teikiančių karjeros specialistų darbą, todėl tebėra aktuali problema – jų darbo užmokeščio finansavimas.

ES struktūrinių fondų finansinė parama profesinio orientavimo srityje 2010–2014 m. buvo skirta:

- metodinėms priemonėms parengti (paslaugų modeliai, vertinimo įrankiai, informacinė ir metodinė medžiaga, mokymo programos mokiniams, studentams, karjeros specialistams, specializuotos informacinės sistemos ir svetainės, paslaugų stebėsenos sistemos);
- karjeros specialistams parengti ir jų kvalifikacijai tobulinti, atlyginti už jų teikiamas paslaugas;
- profesinio orientavimo infrastruktūrai gerinti.

Naudodamasis ES struktūrinių fondų parama 2010–2014 m. LMNŠC įgyvendino „Ugdymo karjerai“ projektą, kuris buvo skirtas modernizuoti ugdymo karjerai, profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugas bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų mokiniams, ugdyti karjeros kompetencijas, sukurti ir įdiegti ugdymo karjerai stebėsenos sistemą. Projekto metu:

- sukurtas ir pradėtas diegti bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų mokinių ugdymo karjerai modelis ir stebėsenos sistema;
- parengta bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų mokinių ugdymo karjerai programa, metodinė medžiaga ir metodinės priemonės;
- parengtos mokymo programos ir metodikos mokyklose dirbantiems karjeros koordinatoriams, mokyklų psichologams;
- buvo mokomi mokyklose dirbantys karjeros specialistai ir mokyklų psichologai;
- mokyklų psichologai aprūpinti asmenybės psichologinių tyrimų, profesinių interesų nustatymo metodikomis;
- parengta mokinių profesinio veiklinimo metodika;
- sukurta Mokinių ugdymo karjerai informacinė svetainė (MUKIS), orientuota į informacijos sklaidą ir tikslių grupių (mokinių, karjeros specialistų, pedagogų, tėvų, neformaliojo ugdymo specialistų ir darbdavių) bendradarbiavimą;
- sukurta socialinių partnerių (įmonių, įstaigų ir organizacijų), vykdančių mokinių profesinį veiklinimą, duomenų bazė;
- 2012–2014 m. didžioji dalis projekto lėšų buvo skirta finansuoti mokyklose teikiamas kokybiškas ir inovatyvias profesinio orientavimo paslaugas. Šias paslaugas teikė už ugdymą karjerai atsakingi mokyklų specialistai – mokyklų psichologai, socialiniai pedagogai, dalykų mokytojai, kurie atliko karjeros koordinatorių funkciją (jų buvo įdarbinta daugiau nei 900), jiems talkino 100 išorės karjeros konsultantų;
- nuo 2014 m. itin daug dėmesio skiriama mokinių profesiniam veiklinimui, kurio tikslas – padėti mokiniams pažinti įvairias darbo veiklos sritis, profesijų ypatumus ir karjeros galimybes, realioje veikloje perimti ir plėtoti žinias, gebėjimus ir nuostatas, naudingas būsimai karjerai, kaupti darbo patirtį, ugdyti profesinę motyvaciją ir planuoti būsimą karjerą. LMNŠC organizuojamas mokinių profesinį veiklinimą 2014 m. pasirašė per 400 bendradarbiavimo sutarčių su įmonėmis ir įstaigomis.

Nuo 2014 m. LMNŠC lygiagrečiai vykdo Europos socialinio fondo (ESF) remiamą infrastruktūros projektą „Ugdymo karjerai infrastruktūros bendrajame lavinime ir profesiniame mokyme sukūrimas ir plėtra“. Jo tikslas – aprūpinti bendrojo ugdymo mokyklas ir profesinio mokymo įstaigas nauja kompiuterine įranga, sudarančia sąlygas teikti profesinio orientavimo paslaugas šiuolaikiška, mokiniams patrauklia forma.

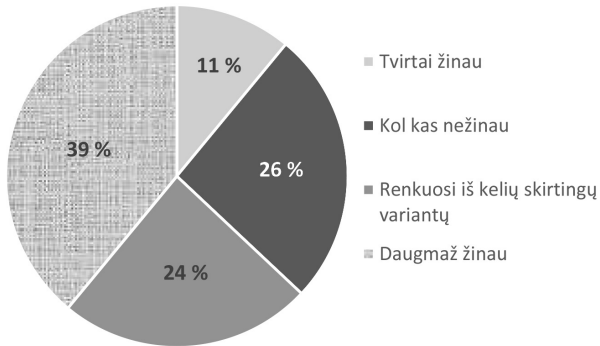
Vykdamas ES struktūrinių fondų projektus buvo remiamasi geriausia Austrijos, Suomijos ir Naujosios Zelandijos, Jungtinės Karalystės, Nyderlandų ir kitų užsienio šalių patirtimi ir publikacijomis, taip pat tarptautinių su karjeros paslaugų sritimi susijusių organizacijų patirtimi: *ELGPN (European Lifelong Guidance Policy Network, www.elgpn.eu)*, *IAEVG (International Association for Educational and Vocational Guidance, www.iaevg.org)*, *CEDEFOP (European Centre for the Development of Vocational Training, www.cedefop.europa.eu)*, *OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development, www.oecd.org)*, *EAIE (Special In-*

terest Group of the European Association for International Education, www.eaie.org/fedora) ir kt.

Profesinio orientavimo (karjeros) paslaugų stebėseną atskleidė, kad profesinio orientavimo (karjeros) paslaugų poreikis yra didelis. 2013 m. LMNŠC atliktos apklausos, kurioje dalyvavo 581 Lietuvos mokykla, duomenimis, net 59,32 proc. mokinių susiduria su ateities planavimo problemomis, 41,86 proc. nežino, kur galėtų save realizuoti. 35,78 proc. teigė, kad per mažai pažįsta save (dar gerai nežino, ko nori, ką gali, kas jiems svarbu).

3 pav. Mokinių apklausos duomenys, 2013 m.

Ar žinai, kokia veikla užsiirsi suaugęs(-usi)?

Su kokiais sunkumais susiduri planuodamas savo ateitį?

Duomenų šaltinis: LMNŠC bendrojo ugdymo mokyklų mokinių apklausa, 2013

Pirmoji 2012–2013 m. mokinių profesinio orientavimo (karjeros) paslaugų stebėsenos ataskaita (2014) parodė, kad kas trečias šalies mokinytis rengė savo karjeros planą. Tačiau ataskaitoje taip pat pažymima, kad profesinio orientavimo sistema susiduria su įvairiais sunkumais, tokiais kaip: karjeros specialistų trūkumas mokyklose, ne visų karjeros specialistų tinkamas pasirėngimas teikti paslaugas, būtinybė tobulinti jų kvalifikaciją. Pastebėta, kad mokykloms trūksta finansinių išteklių atlyginti už mokyklose profesinio orientavimo funkciją atliekančių specialistų darbą, nors kartu

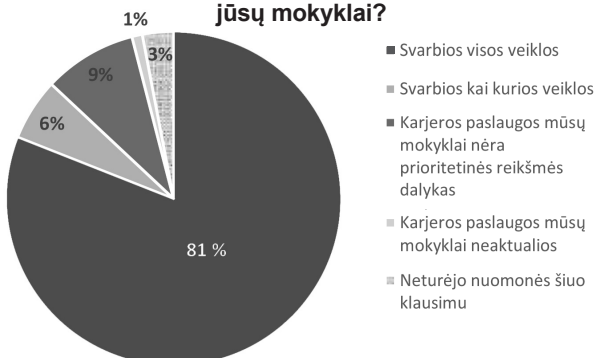
ne visos mokyklos panaudojo visas mokinio krepšelio lėšas, skirtas profesiniam orientavimui, ir kt.

LMNŠC vykdomame ugdymo karjerai projekte dalyvaujančių mokyklų administracijų apklausos (2013 m.) duomenimis, vadovai pripažįsta, kad mokykloms labai svarbios profesinio orientavimo (karjeros) paslaugos (4 pav.).

Lietuvos moksleivių sąjungos 2013 m. atliktos bendrojo ugdymo mokyklų mokinių apklausos duomenys taip pat atskleidė didelį mokinių ugdymo karjerai poreikį (5 pav.).

4 pav. Mokyklų vadovų apklausos duomenys, 2013 m.

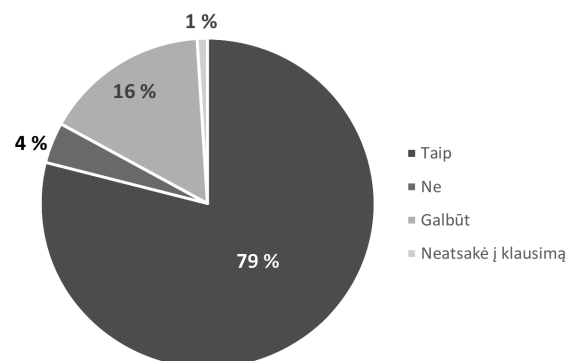
Kaip manote, kiek profesinio orientavimo veiklos reikalingos jūsų mokyklai?

Duomenų šaltinis: ESF projekte „Ugdymo karjerai ir stebėsenos modelių sukūrimas ir plėtra bendrajame lavinime ir profesiniame mokyme“ dalyvaujančių mokyklų administracijų apklausa, 2013

5 pav. Mokinių apklausos duomenys, 2013 m.

Ar manote, kad jums reikalingas ugdymas karjerai?

Duomenų šaltinis: Lietuvos moksleivių sąjungos bendrojo ugdymo mokyklų mokinių apklausa, 2013

KURIOMS SISTEMOS SRITIMS REIKIA DAUGIAUSIAI DĖMESIO?

Lietuvoje profesinio orientavimo (karjeros) paslaugų sistemos plėtotė nuo 2009 m. buvo vykdoma vadovaujantis ET rezoliucija, kurioje ES šalys raginamos atsižvelgti į nacionalines sąlygas ir teisės aktus taikyti šiuos pagrindinius principus, siekiant remti piliečių karjeros plėtojimą kaip visą gyvenimą trunkantį procesą:

1. Sudaryti palankesnes sąlygas asmenims įgyti karjeros valdymo kompetencijų.
2. Sudaryti palankesnes sąlygas visiems piliečiams naudotis orientavimo paslaugomis.
3. Gerinti orientavimo paslaugų kokybę.
4. Skatinti įvairių subjektų veiksmų koordinavimą ir bendradarbiavimą nacionaliniu, regioniniu ir vietos lygiais.

Svarbu atkreipti dėmesį į pastaraisiais metais Lietuvoje įgyvendinamų ir Rezoliucijos raginimus atitinkančių veiklų svarbiausius rezultatus:

- bendrojo ugdymo mokyklose, profesinio mokymo įstaigose ir aukštosiose mokyklose sukurtos sąlygos ir metodinės priemonės besimokančiųjų karjeros kompetencijų plėtočiai;

- įgyvendinant ES struktūrinių fondų remiamus projektus mokyklų specialistams sudaryta galimybė tobulinti kvalifikaciją profesinio orientavimo (karjeros) paslaugų teikimo srityje;
- profesinis orientavimas įtraukiamas į metinius mokyklų veiklos planus;
- rengiama ir skelbiama profesiniam orientavimui skirta informacija specializuotose interneto svetainėse;
- uždaviniai ir priemonės, skirtos profesinio orientavimo (karjeros) paslaugoms realioje ir virtualiojoje erdvėje teikti, įtrauktos į Valstybinę švietimo 2013–2020 m. strategiją (2013), Užimtumo didinimo 2014–2020 metų programos įgyvendinimo tarpinstitucinį veiklos planą (2014) ir Jaunimo garantijų iniciatyvos 2014–2020 m. įgyvendinimo priemonių planą (2013).

Šiuose planuose daugiau dėmesio skiriama profesinio orientavimo (karjeros) paslaugoms, teikiamoms tokioms tikslinėms grupėms, kaip suaugusieji, nesimokantis ir nedirbantis jaunimas.

2014 gruodis

2014 m. parengtoje mokinių profesinio orientavimo (karjeros) paslaugų stebėsenos ataskaitoje išvardyti likę spręstini klausimai:

- nepakankamas profesinio orientavimo (karjeros) paslaugų prieinamumas mokiniams (ypač besimokantiems mažose mokyklose);
- karjeros specialistų trūkumas mokyklose;
- būtinybė tobulinti mokyklų karjeros specialistų kvalifikaciją;
- finansinių išteklių atlyginti už mokyklose profesinio orientavimo funkciją atliekančių specialistų darbą stoka.

2014 m. rudenį atlikto Valstybės kontrolės audito ataskaitoje „Kaip organizuojamas ir vykdomas mokinių profesinis orientavimas“ yra pateiktos rekomendacijos tobulinti šias profesinio orientavimo švietimo sistemoje sritis:

- sąlygų visiems mokiniams gauti kokybiškas ugdymo karjerai, profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugas užtikrinimas;
- karjeros specialistų kvalifikacinių reikalavimų nustatymas ir kvalifikacijos tobulinimas;
- profesinio orientavimo būklės ir pokyčių analizė ir vertinimas;
- profesinio orientavimo paslaugų tęstinumas, būtinybė plačiau naudotis metodinėmis priemonėmis ir Mokinių ugdymo karjerai informacine svetaine (MUKIS).

2014 m. pavasarį Švietimo paramos fondo paskelbtoje tiriamojo darbo „Karjeros kompetencijų ugdymas Lietuvoje“ ataskaitoje rekomenduojama:

- susitarti dėl orientavimo (karjeros) paslaugų apibrėžimo pagrindiniuose švietimo ir užimtumo srities įstatymuose dermės;
- užtikrinti įvairiose srityse (švietimo, užimtumo ir socialinės politikos) numatomų ir įgyvendinamų strategijų, programų, projektų ar kitų iniciatyvų, susijusių su orientavimo (karjeros) paslaugų teikimu, dermę;
- inicijuoti finansinių, administravimo ir teisinių klausimų, susijusių su orientavimo (karjeros) paslaugų tęstinumo ir kokybės užtikrinimu, sprendimą;
- inicijuoti karjeros kompetencijų sistemos (matricos), kurią orientavimo (karjeros) paslaugų teikėjai galėtų taikyti įvairiose srityse (švietimo, užimtumo, socialinės politikos ir kt.), kūrimą ir viešinimą;
- organizuoti orientavimo (karjeros) paslaugoms skirtų metodinių priemonių ir kitų produktų, parengtų institucijose, dalyvaujančiose orientavimo (karjeros) paslaugų teikime, sklaidą;
- ieškoti naujų veiksmingo visų interesų grupių (švietimo, užimtumo, socialinės, orientavimo (karjeros) politikos formuotojų, paslaugų teikėjų ir vartotojų, socialinių partnerių ir kt.) bendradarbiavimo formų.

Šaltiniai

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2012 m. liepos 4 d. įsakymas Nr. V-1090/A1-314 „Dėl profesinio orientavimo vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2012, Nr. 82-4284).

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2014 m. sausio 15 d. įsakymas Nr. V-72 „Dėl Ugdymo karjerai programos patvirtinimo“ (TAR, 2014, Nr. 2014-04888).

Bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų mokinių ugdymo karjerai modelis, Vilnius, 2011.

Studentų karjeros valdymo paslaugų modelio aprašas, 2011.

Valstybinio audito ataskaita „Kaip organizuojamas ir vykdomas mokinių profesinis orientavimas“, Vilnius, 2014.

Karjeros kompetencijų ugdymas Lietuvoje. Tiriamasis darbas, ŠMPF, Vilnius, 2014.

Resolution of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council of 21 November 2008 on better integrating lifelong guidance into lifelong learning strategies (2008/C 319/02).

Rekomenduojama literatūra

Vilija Stanišauskienė, Aurelija Naseckaitė, Mokinio knyga „Karjeros vadovas“, Vilnius, 2012.

Vilija Stanišauskienė, Aurelija Naseckaitė, Mokytojo knyga „Karjeros vadovas“, Vilnius, 2012.

Lifelong Guidance Policy Development: A European Resource Kit. ELGPN, 2012.

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo ir mokslo ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padalinių specialistams ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Serijoje „Švietimo problemos analizė“ pateikiama glausta, konkreti ir aktuali švietimo sistemos funkcionavimo problemų analizė. Leidiniai skelbiami internete adresu <http://www.smm.lt/web/lt/teisesaktai/tyrimai-ir-analizes/svietimo-problemos-analizes/2012-metu> ir portale Emokykla.

Pasiūlymus, pastabas ar komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vedėjui Ričardui Ališauskui (el. p. ricardas.alisaukas@smm.lt).

Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes serijoje „Švietimo problemos analizė“, prašome kreiptis į Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vyresniąją specialistę Veroniką Šiurkienę (el. p. veronika.siurkiene@smm.lt, tel. (8 5) 219 1121).

Analizę parengė Švietimo ir mokslo ministerijos Bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo departamento Profesinio mokymo ir orientavimo skyriaus vedėjo pavaduotoja Aleksandra Sokolova (medžiagą teikė Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centro Ugdymo karjerai skyriaus vedėja Danutė Talačkaitė).

UGDYMAS KARJERAI, PROFESINIS INFORMAVIMAS IR KONSULTAVIMAS MOKYKLOSE

Redaktorė *Mimoza Kligenė*

Maketavo *Valdas Daraškevičius*

2014-12-16. Tir. 1 500 egz.

Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos
Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, LT-01112 Vilnius
Spausdino UAB „Lodvila“, Sėlių g. 3A, LT-08125 Vilnius